

LaMi gaat door met slagkracht

LaMi heeft een turbulente periode achter de rug. Nadat LTO Noord en de provincie Utrecht ervoor hadden gekozen het convenant LaMi niet te verlengen, besloot het LaMi-bestuur de activiteiten per 1 maart 2008 stop te zetten en de Stichting LaMi op te heffen. De provincie Utrecht heeft de activiteiten en het personeel vervolgens ondergebracht binnen het Bureau LaMi.

De organisatorische veranderingen hebben geen gevolgen voor de werkwijze van LaMi. 'We gaan nog steeds uit van de innovatieve kracht van de ondernemer', benadrukt Jos Geenen, die het nieuwe Bureau LaMi coördineert. 'LaMi blijft laagdrempelig en de resultaten van de projecten zijn voor iedereen beschikbaar.' Geenen heeft hoge verwachtingen van de slagkracht van Bureau LaMi, die volgens hem nog onverminderd aanwezig is. 'Jaarlijks kan LaMi voor ongeveer een ton aan eigen projecten uitvoeren. Verder speelt LaMi een centrale rol in de ontwikkeling van gebiedsgerichte projecten in het kader van de AVP, de Agenda Vitaa! Platteland.'

Via de gebiedsgerichte programma's is veel geld beschikbaar voor duurzame landbouw. LaMi ondersteunt boeren bij het ontwikkelen, indienen en uitvoeren van projecten. In 2008 wordt voor ongeveer zes ton aan stimuleringsprojecten ingediend, die ten goede komen aan de ondernemer en het milieu. Daarnaast zijn ook er middelen voor duurzame energie.

Goed onder dak

Henk Veldhuizen, veehouder in Maarsbergen en tot 1 maart vice-voorzitter van het LaMi-bestuur, is vooral blij dat Bureau LaMi na een turbulente periode onderdak heeft gevonden bij de provincie. 'Als voorzitter van LTO Noord in Utrecht blijf ik LaMi op de voet volgen. Maar ik ben niet meer bestuurlijk betrokken bij de organisatie. Mijn invloed blijft voortaan beperkt tot de bestuurlijke overleggen die er regelmatig zijn met de gedeputeerden van landbouw en milieu.'

Voeten in de klei

Door met twee voeten in de klei te staan, dicht bij de boeren en tuinders, heeft LaMi

volgens Veldhuizen de afgelopen jaren een goede naam opgebouwd en veel bereikt op het gebied van duurzame landbouw en milieu. 'De organisatie en de financiering zijn veranderd, maar de constructie blijft goed. Voortbordurend op zijn goede naam kan LaMi ook in de toekomst een belangrijke rol spelen bij het aanjagen van duurzame-landbouwprojecten.' In het gunstigste geval merken boeren en tuinders in de praktijk niets van de veranderingen die LaMi achter de schermen heeft ondergaan. 'Ik reken erop dat boeren en tuinders over vijf jaar nog steeds een goed gevoel hebben bij LaMi.'

Personele wisselingen

Het afgelopen jaar hebben zich ook enkele personele wisselingen voorgedaan bij LaMi. In de vorige Aanjager heeft Herbert Mombarg zich al gepresenteerd als opvolger van Joke Janse. Per 1 september is Wytze Brandsma begonnen als opvolger van Marcel Vijn. Bureau LaMi wordt gecoördineerd door Jos Geenen. ■



Henk Veldhuizen: 'De AVP biedt veel mogelijkheden om de kwaliteiten van LaMi optimaal te benutten.'

Andere werkwijze

LaMi is opgericht in 1993 en bestaat dit jaar dus vijftien jaar. Eerder dit jaar hebben LTO Noord en de provincie Utrecht besloten anders te gaan werken. Voortaan zal gebruik worden gemaakt van financieringsbronnen die vanaf dit jaar beschikbaar komen. Dat levert nieuwe kansen op, maar vraagt ook meer van de Utrechtse boeren en tuinders. Een project begint net als voorheen met een vraag van een Utrechtse ondernemer. Maar vervolgens zal deze ondernemer, samen met collega's en met steun van LaMi, de vraag moeten omwerken naar een concreet projectvoorstel, dat kan worden ingediend bij een programmabureau.

Bureau LaMi in beeld

Het nieuwe Bureau LaMi stelt zich graag aan u voor. Van links naar rechts: Herbert Mombarg (projectcoördinator plantaardige sectoren), Jos Geenen en Wytze Brandsma (projectcoördinator dierlijke sectoren). Herbert en Wytze zijn de contactpersonen voor agrarisch ondernemers. Hun emailadressen zijn: Herbert.Mombarg.Lami@provincie-utrecht en Wytze.Brandsma.Lami@provincie-utrecht.nl



Aanjager in vogelvlucht

- ≡ Kansen voor Bureau LaMi met AVP
- ≡ Duurzaam bodembeheer werpt vruchten af
- ≡ Geen gezeur bij VVB Zuidoost-Utrecht
- ≡ Organische stof in kleinfruit
- ≡ Residuvrije fruitteelt stap dichterbij
- ≡ Miscanthus als energiegewas

Vijftien waardevolle jaren

Op de website van LaMi is te zien dat er sinds 2002 meer dan 120 projecten zijn gerealiseerd. Projecten gericht op duurzame veehouderij, fruitteelt en glastuinbouw, landbouw en zorg, recreatie, streekproducten en huisverkoop. Maar voor de meeste boeren in Utrecht is LaMi nauw verbonden met activiteiten gericht op mineralenmanagement op het bedrijf.

Veel projecten zijn begonnen met een vraag van een Utrechtse ondernemer, gesteld op een bijeenkomst van een studiegroep bij een van de leden thuis, op een bijeenkomst

van een Vereniging voor Bedrijfsvoorlichting (VVB), via een belangenbehartiger van LTO Noord of een adviseur, of 'gewoon' via de telefoon. LaMi nam iedere vraag serieus. Steevast werd eerst bekeken of er meer ondernemers met dezelfde vraag worstelden. Als dat het geval was, werden er deskundigen benaderd die konden helpen bij het beantwoorden van de vraag.

Resultaten kwamen voor alle ondernemers in Utrecht beschikbaar, via de Aanjager, vakbladen, informatiebijeenkomsten en de website. En omdat onderne-

mers wisten dat hun inbreng altijd serieus werd genomen, bleven de vragen komen. Kennis is onontbeerlijk in de land- en tuinbouw van de 21ste eeuw. Daarom ben ik ervan overtuigd dat er een belangrijke plaats blijft voor LaMi in Utrecht. Als boeren en tuinders, hun belangenorganisaties en de provincie Utrecht allemaal hun steentje bijdragen, valt er nog veel te leren.

Marcel Vijn
voormalig LaMi-projectcoördinator dierlijke sectoren



Veehouder Cees-Jan Nell deed eigenlijk al aan duurzaam bodembeheer

‘De bodem is óók een belangrijke productiefactor’

Cees-Jan Nell uit Langbroek is een van de 48 deelnemers aan het project ‘Duurzaam Bodembeheer’, hoewel eerdere metingen uitwezen dat het met de N-kringloop op zijn bedrijf wel goed zit. Eigenlijk deed de veehouder dus al aan duurzaam bodembeheer. Zijn deelname aan het project moet ervoor zorgen dat hij meer grip krijgt op maatregelen om zijn goede resultaten te versterken.

Melkveehouders besteden in de regel weinig aandacht aan hun (gras)land, vindt Cees-Jan Nell. ‘Zelf ben ik ook geneigd om op de koeien te focussen. Op hun gezondheid en, in het verlengde daarvan, de melkproductie en melkkwaliteit. Maar de laatste jaren besef ik steeds meer dat de bodem ook een belangrijke productiefactor is, die meer aandacht verdient. Met een doordacht grondgebruik valt in de veehouderij nog veel winst te behalen. Voor de portemonnee én voor het milieu.’

Tegenstrijdig

Bij een doordacht grondgebruik hoort volgens Nell een zorgvuldige bemestingsstrategie. ‘Dat betekent vooral: niet te veel kunstmest strooien. De huidige mestwetgeving is echter nog te weinig gericht op dierlijke mest. Je kunt nu meer kunstmest aanvoeren en je moet dierlijke mest afvoeren. Ik vind dat heel tegenstrij-

dig. Reden te meer om veehouders via projecten als ‘Duurzaam Bodembeheer’ te stimuleren om minder kunstmest aan te wenden.’

Op peil houden

Met de N-kringloop in zijn achterhoofd schat Nell dat zijn goed ontwaterde rivierkleigrond 230 à 240 kg zuivere stikstof per jaar nodig heeft om de bodemvruchtbaarheid op peil te houden. Deze stikstof moet voornamelijk uit dierlijke mest komen. Zijn uitgangspunt: na de eerste snede nog één kunstmestgift en daarna alleen als het echt nodig is. ‘Het liefst ben ik zelfvoorzienend. Verspreid over meerdere giften laat ik jaarlijks maximaal 50 kuub drijfmest per hectare uitrijden door een loonwerker. Ik stel hoge eisen aan de machines die hij daarbij gebruikt. Ze mogen niet te zwaar zijn en moeten een lage bandenspanning hebben. Want minimaal structuurbederf

Leghennen als neventak

Cees-Jan Nell melkt op zijn bedrijf in Langbroek met 50 melkkoeien een melkquotum van ruim 400.000 kg vol. Twee jaar geleden investeerde hij in een nieuwe pluimveestal, waarin 9.000 leghennen een plaats kregen. Vanwege de betere prijsvorming koos Nell heel bewust voor de biologische pluimveehouderij. Dat houdt onder andere in dat de leghennen vrije uitloop moeten hebben. Van zijn huiskavel van 30 hectare is 3,6 hectare sindsdien niet meer beschikbaar voor de melkveehouderij. Nell is content met de nieuwe neventak. ‘De werkzaamheden zijn goed in te passen in mijn bedrijfsvoering. Wel ben ik tegenwoordig nog sneller geneigd de loonwerker te bellen voor werkzaamheden waarbij je dagenlang op de trekker moet zitten.’



Cees-Jan Nell, met op de achtergrond de mestinjecteur van zijn loonwerker: ‘Minimaal structuurbederf hoort óók bij duurzaam bodembeheer.’

hoort óók bij duurzaam bodembeheer.’ Veehouder Nell hoopt de melkproductie de komende jaren op te voeren van 14.000 kg/ha naar 18.000 à 19.000 kg/ha. Met grond- en ruwvoermonsters wil hij de vin-

ger aan de pols houden. Ook de koeien houdt hij scherp in de gaten. ‘Die moeten het uiteindelijk doen. Net als de bodem spelen zij een sleutelrol binnen de N-kringloop. Hun gezondheid staat voorop.’

Bodem kan veel opleveren

Verspreid over vijf studiegroepen doen 48 Utrechtse veehouders mee aan het project ‘Duurzaam Bodembeheer’, geleid door ETC Nederland. ‘Op veel melkveebedrijven draait alles om de koe’, weet projectassistente Dorieke Goodijk. ‘Begrijpelijk, maar meer aandacht voor de bodem is ook van belang. Binnen het project is alles er twee jaar lang op gericht om veehouders meer bewust te maken van de mogelijkheden van de bodem.’

In de huidige mestwetgeving worden er meer beperkingen gesteld aan dierlijke mest dan aan kunstmest, constateert Goodijk. ‘Wat de aanvoer van stikstof via kunstmest betreft, zijn veel veehouders dan ook geneigd op dezelfde voet verder te gaan. Jammer, want een prima bodembenutting gaat goed samen met weinig kunstmest. Een gezond bodemleven en gras-klover kunnen het productieverlies vanwege minder kunstmest goeddeels compenseren, maar daar is wel tijd voor nodig. Daarom is het interessant voor melkveehouders om, met de bodemvruchtbaarheid en de N-kringloop als parameters, in een goed bodemleven te investeren.’

LaMi-veehouders doen het goed in project ‘Weerstand melkvee’

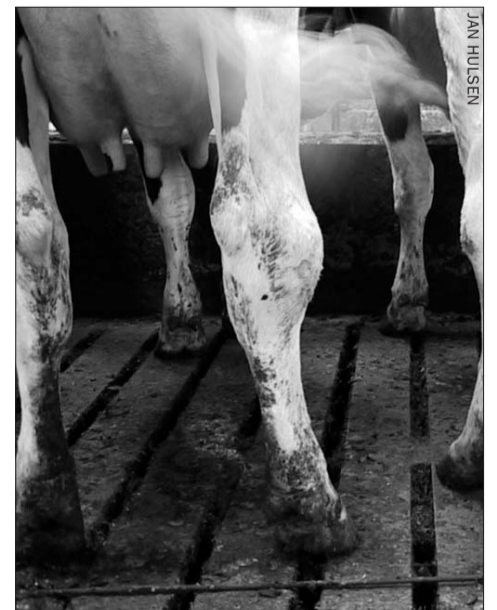
Melkkoeien met een goede weerstand kunnen tegen een stootje en worden ongemerkt oud. Ze vragen geen extra aandacht bij het melken of voeren en hebben geen noemenswaardige gezondheidsproblemen. In het stalseizoen zijn koeien echter meer beperkt in hun comfort door mogelijke knelpunten in de huisvesting en beperkingen in de voerselectie.

Reden voor het project ‘Weerstand melkvee’ van de Animal Sciences Group en het Louis Bolk Instituut om zich te richten op de huisvesting van melkkoeien. In 2007 werden 50 biologische melkveehouders

geselecteerd voor een uitgebreide bedrijfsenquête plus een beoordeling van de huisvesting en het melkvee. Onder hen bevonden zich vijf ondernemers uit het LaMi-werkgebied. In de zomer van 2007 werden alle bedrijven bezocht en bevestigd. Begin 2008 beoordeelden de onderzoekers op elk bedrijf de huisvesting en conditie van minimaal twintig melkkoeien.

Op de ‘LaMi-bedrijven’ bevonden 63 procent van de koeien zich met hun conditiescore in de gewenste situatie: score 2,5 – 3,5. 31 procent van de dieren was met een score van < 2,5 mager en 6 procent was met een score > 3,5 dik.

Binnen de gangscore was gemiddeld 8 procent van de koeien kreupel (score > 3). 31 procent had matige gangproblemen (1,5 – 3), 61 procent had geen gangproblemen (≤ 1,5). Qua huidbeschadigingen viel de score mee. Daarentegen waren de beschadigingen aan de knieën relatief hoog. Dit duidt op onvoldoende strooisel in de boxen, waardoor bij het gaan staan en liggen meer schuurschade aan de knieën ontstaat. Al met al geen verkeerde scores. Nu al staat vast dat het inzichtelijk maken van knelpunten in huisvesting en management, een prima eerste stap is om de weerstand en de algemene diergezondheid van de koeien te verbeteren.



Kneuzingen werken niet mee aan een goede weerstand. Een gangscore kan het probleem zichtbaar maken.

Thema's moeten volgens VVB-bestuurder Maas Merkens elke veehouder boeien

'Onderwerpen spreken ook jonge veehouders aan'

Als je iets niet in anderhalf uur kunt uitleggen, lukt het je in tweeën-eenhalf uur ook niet. Volgens bestuurslid Maas Merkens is dit een van de uitgangspunten van de VVB Zuidoost-Utrecht. 'Onze leden komen naar de bijeenkomsten om er iets van op te steken en om bij te praten met collega's. Niet om te zeuren of om gezeur van anderen aan te horen. Mede daardoor blijft de VVB in een behoefte voorzien.'

In de keuken van de even fraaie als bedrijvige Brienenshof in Cothen pakt de VVB-bestuurder de meeste recente cijfers erbij. 'De VVB Zuidoost-Utrecht telt 124 leden. Hiervan hebben er ongeveer tachtig een eigen bedrijf. En van die tachtig komen er zestig à zeventig minstens één keer per jaar naar een van de VVB-bijeenkomsten of -excursies.' VVB Zuidoost-Utrecht oefent aantrekkingskracht uit of oudere én jonge veehouders. 'Het achtkoppige bestuur bestaat voor de

helft uit jonge veehouders. Zij weten als geen ander wat er leeft onder hun leeftijdsgenoten. Onderwerpen als stallenbouw, automatische voersystemen, Natura 2000 en 'De melkveehouderij van de toekomst' zijn voor hen ook interessant.'

Ruimte voor discussie

Op een VVB-bijeenkomst wordt ieder onderwerp door verschillende sprekers belicht, waarna er ruimte is voor discussie. 'Veehouders komen alleen als ze het onderwerp naar hun eigen bedrijfssituatie kunnen vertalen', weet Merkens. Hij voegde dit jaar zelf de daad bij het woord door zijn ligboxenstal uit te breiden met een potstal voor koeien die moeite hebben om mee te komen. 'Bovendien zitten ze niet te wachten op allerlei bestuurlijk gezeur en oeverloze verhandelingen. Uiterlijk om half elf 's avonds stoppen we daarom met het officiële gedeelte, zodat er nog tijd genoeg is om onder het genot van paar biertjes bij te praten met collega's.'

Gezellig

Het sociale aspect speelt ook een belangrijke rol bij de excursies en demonstraties die de VVB Zuidoost-Utrecht organiseert. Merkens: 'De afgelopen jaren zijn we onder andere naar Denemarken en het voormalige Oost-Duitsland geweest. Eind april was een veehouderijbedrijf met blaarkoppen en Holsteins in Lelystad het voornaamste reisdoel. Aansluitend stond er een bezoek aan een orchideeënkweke-



Maas Merkens: 'Veehouders komen alleen naar een VVB-avond als ze er zelf iets aan hebben, als ze het onderwerp naar hun eigen bedrijfssituatie kunnen vertalen.'

rij op het programma, gevolgd door een vaartocht in de Weerribben en een diner. Gezellig en leerzaam.'

Laagdrempelige initiatieven

VVB Zuidoost-Utrecht werkt ook graag mee aan praktijkproeven. 'Je steekt er enorm veel van op en je spreekt nog eens iemand', aldus Merkens. 'Dergelijke laag-

drempelige initiatieven zijn dé manier om in korte tijd nieuwe, ingrijpende ontwikkelingen sectorbreed tot norm te verheffen. We bouwen onze stallen tegenwoordig fundamenteel anders dan vijf jaar geleden. En wie had tien jaar geleden durven voorspellen dat we nog zo enorm ver terug zouden kunnen met de kunstmestgift?'

Echte koeienboer met hart voor kaas

'De Brienenshof' heet de kaasboerderij van Gea en Maas Merkens in Cothen. Het bedrijf ligt aan de Kromme Rijn. Met 90 melkkoeien en een quotum van zo'n 900.000 kg omschrijft Merkens zichzelf als een 'echte koeienboer', die een gemiddelde productie van 10.500 kg/jaar combineert met veel aandacht voor het welzijn van zijn dieren. Een koe die lekker in haar vel zit, produceert meer, kost minder en gaat langer mee, is zijn filosofie. Van de totale melkproductie zet Merkens jaarlijks ongeveer 150.000 kg om in 15 à 16 ton kaas. Die verkoopt hij grotendeels onder de noemer 'Puur uit de streek' in de eigen boerderijwinkel. 'Dat ik met veel plezier in de kaasmakerij sta, proeven mijn klanten.'

Lid worden?

VVB

Zuidoost-Utrecht
Houten-Bunnik
Woudenberg/Leusden
Lopikerwaard
Rijn en IJssel
Ronde Venen e.o.
Vijfheerenlanden

Contactpersoon

M. Merkens
J. van Wijk
R. van Burgsteden
J. Vlooswijk
H. Klever
R. den Boer
P. Schep

Telefoon

0343 - 56 26 62
030 - 656 34 35 / 06 - 41 45 39 49
033 - 494 80 35 / 06 - 51 98 21 70
0348 - 45 17 72
030 - 666 13 80
0297 - 21 40 65
0183 - 35 10 63

Leader: plannen welkom

Onder de paraplu van Agenda Vitaal Platteland (AVP) biedt ook de Europese subsidieregeling 'Leader' boeren en tuinders in Utrecht financiële mogelijkheden om het platteland in het algemeen en de land- en tuinbouw in het bijzonder een impuls te geven.

In het werkgebied van LaMi zijn twee Leader-groepen actief: 'Kromme Rijnstreek en Langbroekerwetering' en 'Weidse Veenweiden' (De Venen en Lopikerwaard). 'Leader is de opvolger van Leader+', legt Marieke Leentvaar uit. Zij is projectleider in het Leader-gebied 'Kromme Rijnstreek en Langbroekerwetering'. Tot 2013 is er in de Kromme Rijnstreek negen miljoen euro beschikbaar voor projecten die bijdragen aan de leefbaarheid en streekidentiteit van het platteland. 'In de Weidse Veenweiden ligt de hoofdambitie op het vlak van het verband stad-platteland. Daarvoor is ruim 16 miljoen euro gereserveerd.' Leentvaar roept boeren en tuinders met een goed idee op het gebied van duurzame of verbrede landbouw op te informeren naar de subsidiemogelijkheden. Te denken valt aan natuur(beheer), cultuur(historie), recreatie, afzet en (gebieds)promotie. 'Niet geschoten is altijd mis, al moet ik daar wel bij aantekenen dat het vooral voor grotere of bijzondere projecten loont om aanspraak te maken op Europese subsidie. Afhankelijk van het project en de aanvrager zijn er daarbij verschillende subsidiemogelijkheden en spelregels.' Kijk voor meer informatie op: www.leaderpluskrommerijn.nl en www.leaderweidseveenweiden.nl



Met de uitreiking van 'Toffe Peer' werd Fruitspelen als beste project genomineerd tijdens een presentatie op De Kromme Rijn Contactdag vorig jaar.

Marieke Leentvaar (0348 - 55 71 98) en Michelle Poort (030 - 293 64 01) zijn bereid om plannen op hun haalbaarheid te beoordelen. Boeren en tuinders kunnen ook via hun LaMi-contactpersoon de eerste stappen op het Leader-pad zetten. Bij beide Leader-groepen zijn tot dusver zestien à twintig concrete plannen ingediend.

Kleinfrutteler Chris Miltenburg ervaart de werking van organische stof

‘Kunstmest blijft nodig, maar als correctiemiddel’

Chris Miltenburg in Wijk bij Duurstede is een van de acht deelnemers aan het project ‘Organische stof in houtig kleinfruit’. Dit project moet telers van houtig kleinfruit bewuster maken van de positieve eigenschappen van organische stoffen voor een gezond bodemleven. ‘Ik wist tot voor kort eigenlijk heel weinig van de bodem.’

Op een steenworp afstand van de Lek teelt Miltenburg onder circa 15.000 m² aan plastic boogkassen diverse houtige kleinfruitsoorten. De nadruk ligt op herfstframboos en rode bes. Het teeltoppervlak wordt binnenkort met 8.000 m² uitgebreid. De rode bessen van het bevaaras Rovada worden 's zomers in een periode van twee à drie weken geoogst en gaan daarna de koelcel in, om vervolgens tot diep in het voorjaar via Veiling Zaltbommel te worden vermarkt. Toen de jonge fruitteler door DLV werd gevraagd om mee te doen aan het project, hoefde hij niet lang na te denken. ‘Ik heb de teelt aardig in de vingers, maar van de bodem

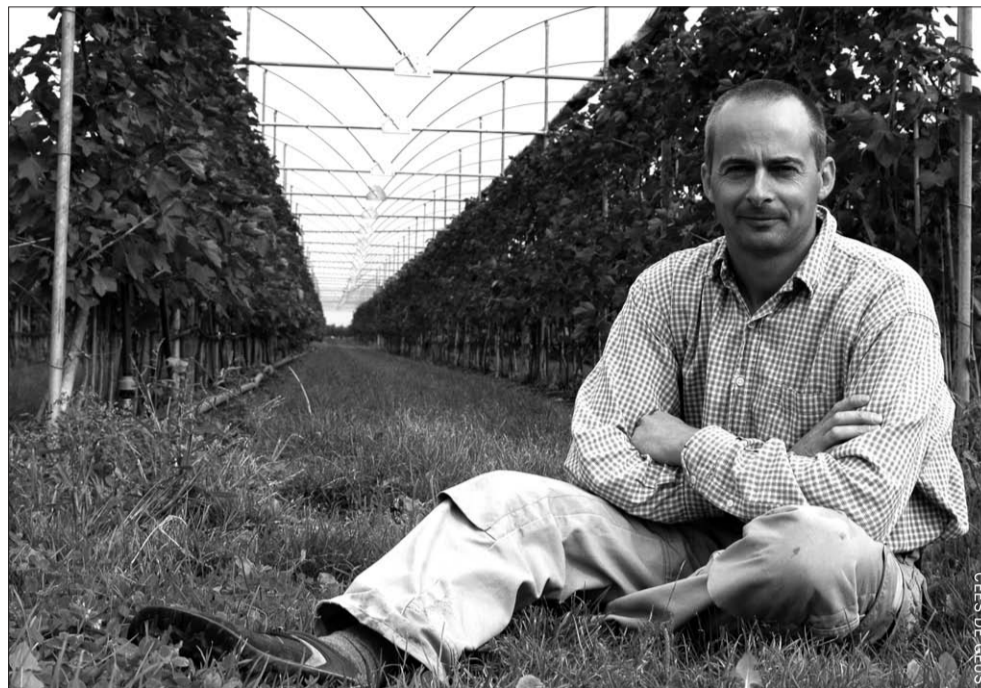
wist ik tot voor kort heel weinig’, vertelt hij. ‘Net als veel collega’s hield ik bij het opstellen van mijn jaarlijkse bemestingsstrategie niet of nauwelijks rekening met de specifieke eigenschappen van de grond waarin ik teel. Ik sluit niet uit dat er daardoor regelmatig sprake was van overbemesting. Bovendien vrees ik dat ik het bodemleven af en toe een flinke opduvel heb gegeven.’

Gebreksverschijnselen

Miltenburg doelt onder andere op het gebruik van champost, dat niet strookt met de hoge pH van de rivierkleigrond waarin zijn rodebessenstruiken zijn geworteld.

Maatwerk per grondsoort

Samen met projectleider Adri van Eck van DLV kijken acht Utrechtse kleinfruttelers in 2008 en 2009 naar de effecten van de toepassing van verschillende typen organische stof onder rode bes. Aandachtspunten: de biodiversiteit van het bodemleven, het vochthoudend vermogen van de grond en de mineralenhuishouding. Achterliggende gedachte is dat de mineralenvoorziening van de grond meestal al wel voldoende is voor de teelt, maar dat het bodemleven ook moet worden gevoed met organische stof. Biodiversiteit in de bodem is belangrijk, omdat antagonistische organismen een positieve bijdrage leveren aan de weerstand van planten tegen allerlei ziekten en plagen. Afhankelijk van de grondsoort worden organische stoffen aangewend met een lage C/N-verhouding en een minimale uitspoeling van overbodige mineralen.



Chris Miltenburg: ‘Ik zal nooit helemaal zonder kunstmest kunnen, maar sluit niet uit dat de jaarlijkse gift terugkan van 150 naar 30 kg zuivere stikstof per hectare.’

‘Toen ik de resultaten van de bodemanalyse zag, had ik meteen een verklaring voor de gebreksverschijnselen waar ik eerder mee was geconfronteerd.’ Ook hield de fruitteler tot voor kort hooguit onbewust rekening met het stikstofleverende vermogen van de bodem. ‘Ik denk nu al meer na over de organische stoffen die het beste bij mijn grond passen.’ Champost is op zijn bedrijf voortaan taboe. ‘Mijn inschatting is dat ik kan volstaan met een combinatie van turf en groencompost. Ik zal nooit helemaal zonder kunstmest kunnen, maar wellicht kan de jaarlijkse gift terug van 150 naar 30 kg zuivere stikstof per hectare. Veel meer dan vroeger wordt het een correctiemiddel, waarmee ik aan de hand van

bodemmonsters in het voorjaar anticipeer op eerdere turf- en compostgiften. En natuurlijk op de conditie waarin de grond uit de winter is gekomen.’

Stabieler en vitaler

Miltenburg verwacht dat er dankzij de ingrijpende finetuning van zijn bemestingsstrategie minder mineralen zullen uitspoelen. Ook rekent hij op een stabiel en vitaler bodemleven en hoopt hij, in het verlengde daarvan, op een langere levensduur van de rodebessenstruiken. ‘Het project is dus niet alleen goed voor de waterkwaliteit en het milieu, maar het maakt ook veel uit in de kosten. Het scheelt namelijk nogal wat of een struik tien of vijftien of misschien wel twintig jaar meegaat.’

Opslag- beheersing

Er vinden momenteel onderzoeken plaats met UV-c om schimmelziekten in de glastuinbouw en de vollegrondstuinbouw te voorkomen. Daarnaast wordt UV-c in de glastuinbouw in hogere doses gebruikt om blad weg te branden. Deze laatste toepassing wil DLV in rode bes en framboos uitproberen ter regulering van het aantal grondscheuten dat jaarlijks in het voorjaar verschijnt.

Daarnaast wordt gekeken naar de mogelijkheden van UV-c als onkruidbestrijder in de grootfruitteelt. In 2008 wil DLV vaststellen welke dosis UV-c genoeg is om jonge scheuten te verbranden. Daarnaast wil zij een prototype maken, dat kan worden ingezet tijdens een test die in 2009 moet uitwijzen of de methode praktijkrijp kan worden gemaakt.

Grondwaterkwaliteit: telers zijn op de goede weg

De afgelopen jaren heeft LaMi in opdracht van de provincie Utrecht veel succesvolle projecten uitgevoerd om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen. Een bekend voorbeeld is de toepassing van kalkmelk om vruchtboomkanker tegen te gaan. Wat de effecten van de uitgevoerde projecten op de grondwaterkwaliteit waren, was echter onduidelijk. Ook was onbekend of de normen voor gewasbeschermingsmiddelen in het grondwater werden gehaald.

Daarom is vorig najaar in opdracht van de provincie op zes fruitpercelen het ondiepe grondwater bemonsterd om de concentratie gewasbeschermingsmiddelen vast te stellen. Daarnaast is vanuit het perspectief van de Kaderrichtlijn Water (KRW) in 2006 gekeken naar de belasting van het ondiepe en diepe grondwater met gewasbeschermingsmiddelen. Uit de analyses bleek dat op fruitpercelen in meerdere gevallen middelen werden aangetroffen in het grondwater. De geldende KRW-norm (0,1 µg/l) werd echter zelden overschreden. Een goed resultaat, maar verdere vermindering van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen is nog steeds nodig en haalbaar. De provincie wil ook in de toekomst maatregelen stimuleren die het middelengebruik verder reduceren. De nadruk ligt



Telers timmeren hard aan de weg om het middelengebruik verder terug te dringen. Doel is een blijvend goede grondwaterkwaliteit.

daarbij op grondwaterbeschermingsgebieden en op de vermindering van het gebruik van de meest schadelijke middelen voor grond- en oppervlaktewater.

Deelname aan project kost fruitteler Toon Vernooij geen geld

‘Dit project kan residuvrije fruitteelt een grote stap dichterbij brengen’

Binnen het project ‘Residuvrije fruitteelt’, heeft fruitteler Toon Vernooij uit Cothen in zes hectare Conference na eind juni geen chemische middelen meer gespoten tegen schimmelziekten als vruchtrot. Gekkenwerk? Dat moet komend voorjaar blijken, als de bewaarcellen opengaan. Ongeacht het percentage aangetaste vruchten wordt de hele Conference-oogst tegen een redelijke kiloprijs afgenomen door afzetorganisatie Jover.

En die oogst mocht er zijn, stelt Vernooij begin september tevreden vast. ‘Als een hagelbui op de valreep geen roet in het eten gooit, hebben we de komende weken onze handen vol om alle appels en peren te plukken. Het groeiseizoen is prima verlopen. Als de voortekenen ons niet bedriegen, wordt het een topoogst.’ Vernooij heeft aan de Smidsdijk in Cothen een goed ontsloten en ontwaterd bedrijf met 23 hectare grond, waarop hij een aantal appel- en perenrassen teelt. Dat doet hij op geïntegreerde wijze: als er zich een kans voordoet om de teelt duurzamer te maken, zal hij die grijpen. De inzet van natuurlijke vijanden als sluipwespen, roofmijten en torenvalken getuigt van die houding. ‘Maar net als andere geïntegreerde telers maak ik wel eerst een afweging van de financiële risico’s’, benadrukt hij. ‘Ik wil graag bijdragen aan een duurzamer fruitteelt, maar ik wil niet financieel stuklopen op te risicovolle experimenten.’

Beschermende gisten

Vernooij zou dan ook niet hebben meegedaan aan het project ‘Residuvrije fruitteelt’, als Greenery-dochter Jover niet bereid was geweest de financiële risico’s te dragen. Hoe de proef ook afloopt, Jover koopt alle peren, ongeacht het percentage aangetaste vruchten, weet de fruitteler. ‘Dat aanbod zegt iets over de vraag vanuit de markt naar resi-

duvrije peren. Voor mij was er door die afspraak alle reden om mee te doen. Het kan pas in de bewaarcel fout gaan. Als dat gebeurt, wat ik uiteraard niet hoop, kost het mij geen geld.’

Vernooij heeft maar liefst zes hectare Conference ingebracht in het project. ‘Normaal spuit ik ’s zomers drie à vier keer tegen bewaarziekten met middelen als Captan’, legt hij uit. ‘Die bespuitingen heb ik ditmaal achterwege gelaten. Wel heb ik vlak voor de oogst proefsgewijs gisten gespoten, met een spuit die ik van tevoren goed had gereinigd. Het is de bedoeling dat die gisten het fruit in de bewaarcel beschermen, door de plaats in te nemen van diverse soorten vruchtrot-schimmels.’

Grondige analyse

In het voorjaar van 2009, als Fruitconsult-medewerkers de bewaarcellen openen om de inhoud aan een grondige analyse te onderwerpen, moet blijken of residuvrije fruitteelt een grote stap dichterbij is gekomen. ‘Als de resultaten positief zijn, is de kans reëel dat ik volgend jaar minder of zelfs helemaal geen chemische middelen meer spuit tegen bewaarziekten’, zegt Vernooij. ‘Het recente Russische verbod op Captan heeft nog eens onderstreept hoe groot het belang van dit soort projecten is. Ik blijf ervoor open staan.’



Toon Vernooij: ‘Ik wil graag bijdragen aan een duurzamer fruitteelt, maar ik wil niet financieel stuklopen op te risicovolle experimenten.’

Residuvrije perenteelt

Onder de projectnaam ‘Residuvrije fruitteelt’ wordt op drie bedrijven gekeken naar de mogelijkheden van residuvrije perenteelt. ‘Vanuit de markt is er vooralsnog alleen vraag naar residuvrije peren’, licht projectleider Henny Balkhoven van Fruitconsult die keuze toe. ‘De afnemers zijn bereid de risico’s af te dekken waarmee deze teelt gepaard gaat. In feite hebben ze er dus een meerprijs voor over.’

Toon Vernooij is een van de twee deelnemers die vanaf eind juni geen chemische middelen hebben gespoten tegen bewaarziekten als vruchtrot. Een laagje gisten moet de diverse vruchtrotschimmels in de bewaarcel op afstand houden. In het voorjaar van 2009 worden diverse partijen onderzocht op de aanwezigheid van residu en vruchtrot. De resultaten komen in 2009 beschikbaar.

Overige fruitprojecten 2008

Roofmijt in kers

In een demonstratieproject zijn in 2008 door de CAF twee roofmijtsoorten uitgezet tegen fruitspint in kers. Spint ontwikkelt snel resistentie tegen de beschikbare middelen. Door het verdwijnen van de effectieve acaricide Nissorun zijn telers momenteel afhankelijk van spuitzwavel, een fungicide. Gevolg zijn een slechte bladstand en een dito vrucht-kwaliteit. De hoop is nu gevestigd op de roofmijten.

Beregening tegen schurft

Gemiddeld moeten fruittelers per seizoen wel vijftien keer tegen schurft spuiten. Naast ureum blijkt ook Vinasse de vorming van de schurftschimmel *Venturia inaequalis* te verminderen, soms zelfs met meer dan 90 procent. Aanwending in de bladvalperiode heeft het meeste effect. PPO onderzoekt in 2008 en 2009 of het mogelijk is om Vinasse via de nachtvorstberegenings-

installatie toe te dienen. Deze techniek werd eerder voor toepassing van kalkmelk ontwikkeld.

Nieuwe middelen

De industrie heeft twee nieuwe biologische middelen ontwikkeld, die ook voor de fruitteelt interessant zijn: Agricolle (Biopol) tegen onder andere appelbloedluis en perenbladvlo en Enzicur (Koppert) tegen meeldauw. Deze middelen zijn door Fruitconsult getest en gedemonstreerd. Komende winter worden de testresultaten op een lezing besproken.

Spuittechnieken

Binnen het project ‘Emissiebeperking door spuittechnieken’ wil Fruitconsult op twee Utrechtse studiegroep-bedrijven zowel een driftverminderende spuittechniek als een oplossing voor een kritische situatie op de vul- en speelplaats demonstreren. Dit kan resulteren in een vermindering van het driftpercentage,

die varieert van enkele tientallen procenten (toepassen venturidoppen en TRV-systeem) tot meer dan 80 procent (tunnelspuit). Doel is dat alle deelnemers een emissiearme spuittechniek gaan toepassen.

Fruitmotbestrijding

In 2007 werd door PPO, Bio Fruit Advies en een groep Utrechtse fruittelers aangetoond dat de milieubelasting door fruitmotbestrijding (Insegar, virus en feromoonverwarring) kan worden beperkt en de bestrijdingseffectiviteit kan worden verhoogd. In 2008 is dit project met twee Utrechtse telersgroepen herhaald. Iedere telers paste het geadviseerde schema toe op een volgroeid Elstar perceel. De begeleiding omvat drie groeibijeenkomsten, telefonische advisering en informatievoorziening via een speciale internetsite. Aan de hand van twee waarnemingsronden op deelnemende percelen en waarnemin-



Nauwelijks drift met de venturispuitdop.

gen op niet-deelnemende bedrijven tijdens de oogst wordt het resultaat gemeten.

Meer informatie over de resultaten van deze vijf projecten volgt in 2009 via Aanjager en de LaMi-site.

Miscanthus goede aardgas vervanger

De teelt van olifantsgras (miscanthus) als energiegewas staat centraal op het bedrijf van de maatschap Henken in Rhenen. Miscanthus is als energiegewas in beeld gekomen door de hoge energieprijzen.

Met de aanplant van 4 hectare miscanthus is de maatschap in april 2007 gestart met een pilotproject. Berekend is dat ongeveer vijf hectare voldoende moet zijn om 40.000 m³ aardgas te kunnen vervangen. De opbrengst van miscanthus is in het eerste jaar nihil en in het tweede jaar 7 tot 10 ton drogestof per hectare. Vanaf het derde tot vierde jaar wordt 15 tot 20 ton drogestof per hectare verwacht.

Voor een gemiddeld vleeskalverbedrijf bedragen de energiekosten zeker 15 procent van de totale kosten. Hiervan is 60

tot 80 procent toe te schrijven aan het verwarmen van water. Een vervolgpilot voor de teelt van miscanthus is dit jaar van start gegaan. Doel is nog meer praktijkervaring op te doen over alle mogelijke aspecten van miscanthus, zoals planttechniek, onkruidbestrijding, gewasbescherming, opbrengstverwachting, oogsttechnieken, opslagtechnieken, verbrandingstechniek en economie.

Vragen die actueel zijn: hoe kun je organische mest toedienen op groeiende bovengrondse miscanthus-rhizomen?

Wanneer moet je hakselen en wanneer verdient hakselen en/of persen de voorkeur? En is naast opslag van miscanthus in een open veldschuur ook opslag op andere manieren mogelijk?

Het project duurt tot eind 2009 en wordt gefinancierd door de provincie Utrecht. ■



Bij een stijgende gasprijs komt miscanthus als energiegewas steeds meer in beeld.

BEX ook nuttig voor biologische boer

De biologische melkveehouderij in Nederland heeft uiteraard ook te maken met de mestwetgeving. Op basis van de forfaitaire normen zullen biologische veehouders bij gelijkblijvende bedrijfsvoering minder mest op het eigen bedrijf kunnen aanwenden. Ze zullen meer mest moeten afvoeren op basis van de huidige normen.

Door vergroting van het inzicht in de toepassing van bedrijfspecifieke excretie (BEX) kunnen biologische melkveehouders tijdig inspelen op de veranderingen die komen gaan. In de praktijk blijkt BEX vooral aantrekkelijk voor boeren met een efficiënt mineralenmanagement.

Boek *Bouwen voor de koe*

Van de auteurs Jan Hulsen en Jack Rodenburg verschijnt eind deze maand het boek *Bouwen voor de koe*. In dit boek gaan de auteurs thematisch in op zaken die moderne veehouders tegenkomen bij het maken van toekomstplannen en in hun dagelijkse bedrijfsvoering, zoals stalbouw of -verbouw. *Bouwen voor de koe* beschrijft de aandachtspunten bij het ontwerpen en bouwen van een nieuwe stal. Of het aanpassen/uitbreiden van een bestaande stal. Het boek is opgebouwd aan de hand van de vier hoekstenen voor een goed stalontwerp: comfortabel voor de koe, werkbaar voor de veehouder, uitbreidbaar en eenvoudig/veranderbaar/duurzaam. Het boek telt 48 pagina's en de winkelprijs is € 22,90. LaMi heeft 500 exemplaren ter beschikking. Wie het eerst komt wie het eerst maalt.



Brede inzet wiedege

De wiedege is niet alleen bruikbaar als mechanische onkruidbestrijder in snijmaïs, hij voldoet ook goed bij het verbeteren van grasland. Een voorbeeld is de toepassing bij voorjaarsbemesting. De wiedege verwijdert het oude blad en brengt lucht in de grond. Bureau LaMi en K&G Advies doen er alles aan om deze nieuwe toepassing bij veehouders onder de aandacht te brengen. Zo werden in september in Utrecht vijf demonstraties verzorgd, die duidelijk maakten dat de wiedege een alternatief is voor de gangbare doorzaaimachine.

Klimaat centraal

Utrechtse boeren en tuinders zijn betrokken bij meerdere projecten die zijn gericht op duurzame energie en vermindering van de uitstoot van broeikasgassen. Voorbeelden zijn het onderzoek naar de teelt van olifantsgras als biobrandstof, de aanschaf van biomassa-ketels in de kalverhouderij en de haalbaarheidsonderzoeken naar mestvergisting. Bovendien wordt het project 'Energiebesparing in fruitkoeling' voortgezet. Dat geldt ook voor 'Zien is geloven', een project met kennisontwikkeling over melkveehouderij en broeikasgassen als focus. Wilt u meer informatie over deze projecten? Bel de LaMi-projectleiders of kijk op www.lami.nl ■

Haal meer uit gras

Dit seizoen staat er in het kader van het project 'Haal meer uit Gras' een aantal bijeenkomsten op het programma: over graslandbenutting en de vermindering van verliezen, en vooral over een hoger rendement en een beter bedrijfsresultaat. De projectdeelnemers zijn er van overtuigd dat een gezonde financiële basis van het bedrijf begint met goed graslandbeheer.



Bijeenkomsten over graslandbenutting helpen het rendement verder te verbeteren.

Interesse? Vul nu de bon in!

Als u interesse heeft in een van de omschreven activiteiten in deze Aanjager, stuur dan deze bon ingevuld in een envelop naar: LaMi, p/a Provincie Utrecht/kmr Dd1.13, Postbus 80300, 3508 TH Utrecht.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Woonplaats: _____

Telefoon: _____ E-mail: _____

Ik heb belangstelling voor:

- Fruitprojecten en ontvang graag informatie over: roofof mijten in kers / beregning tegen schurft / nieuwe middelen / residuvrije fruitteelt / organische stof en mineralenbalans in kleinfruit / vermindering milieubelasting door optimalisatie fruitmotbestrijding / emissiebeperking door spuittechnieken (omcirkel uw keuze(s))
- De klimaatprojecten: Energiebesparing in fruitkoeling / Zien is geloven (omcirkel uw keuze(s))
- Het project 'Haal meer uit gras', en ontvang graag meer informatie

Robot tegen ridderzuring

De robot voor de mechanische bestrijding van ridderzuring is bijna praktijkrijp. Het prototype wordt inmiddels in de praktijk getest en blijkt in een aantal situaties goed te werken. Ridderzuring is een veel voorkomend en lastig te bestrijden onkruid in grasland. Vooral biologische boeren hebben er last van doordat zij geen herbiciden (mogen) gebruiken. Reden voor Studieclub Biologisch Utrecht-West om samen met Wageningen UR een robot te ontwikkelen die het onkruid verwijdert. De robot herkent de ridderzuring dankzij het gebruik van een camera en software voor het analyseren van de beelden. De onkruidplanten worden verwijderd door een frees die de wortelstok tot op een diepte van 25 cm vernietigt. Op termijn kan de robot mogelijk ook worden ingezet tegen onkruiden als distel en Jacobskruid. Inzet in de gangbare veehouderij behoort eveneens tot de mogelijkheden. Een versie van de robot die een herbicide toedient, zou een middelenbesparing opleveren van meer dan 95 procent ten opzichte van volvelds spuiten. De ontwikkeling van de robot tegen ridderzuring wordt medegefinancierd door Bioconnect, LaMi en Leader en via LNV kennisvouchers. ■

Colofon

Aanjager is een uitgave van LaMi. LaMi is hét loket voor de innovatieve ondernemer op het platteland. Aanjager wordt verzonden aan alle boeren en tuinders in Utrecht.

LaMi

p/a Provincie Utrecht/kmr Dd1.13
Postbus 80300, 3508 TH Utrecht
Telefoon: (030) 258 21 27
Webadres: www.lami.nl
E-mail:
Wytze.Brandtsma.Lami@provincie-utrecht.nl of
Herbert.Mombarg.Lami@provincie-utrecht.nl

Productie

Roodbont BV,
Zutphen

Redactie

Wytze Brandsma, Cees de Geus,
Herbert Mombarg, Marijke van Oostende

Eindredactie

Maud van der Woude Tekstwerk,
Klein Wetsinge

Vormgeving

Heijdens Karwei,
Amsterdam